UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

[Bespreking van: D. Slijkerman (2013) Wonderjaren: Gijsbert Karel van Hogendorp, wegbereider van Nederland]

Velema, W.R.E.

Publication date
2014

Document Version
Final published version

Published in
Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden

License
CC BY

Link to publication

Citation for published version (APA):
Velema, W. R. E. (2014). [Bespreking van: D. Slijkerman (2013) Wonderjaren: Gijsbert Karel van Hogendorp, wegbereider van Nederland]. *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, *129*(4), Article review 78. http://www.persistent-identifier.nl?identifier=URN:NBN:NL:UI:10-1-110148

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:06 Oct 2026

Diederick Slijkerman, ***Wonderjaren. Gijsbert Karel van Hogendorp. Wegbereider van Nederland*** (Amsterdam: Bert Bakker, 2013, 278 pp., ISBN 978 90 351 3799 8).

Diederick Slijkerman, in 2011 gepromoveerd op *Het geheim van de ministeriële verantwoordelijkheid*, heeft nu een revisionistische politieke biografie van Gijsbert Karel van Hogendorp het licht doen zien. Het is een hoogst merkwaardig boek geworden. De auteur heeft naar eigen zeggen drie hoofddoelstellingen. Ten eerste wil hij Van Hogendorp, die bij het grote publiek 'volslagen onbekend' (13) is, aan de vergetelheid ontrukken. Ten tweede wil hij laten zien dat vrijwel alle Nederlandse historici die over hem hebben geschreven dat op een geheel onjuiste manier hebben gedaan. Slijkerman beoogt dit alles recht te zetten en aan te tonen dat Van Hogendorp zonder twijfel 'de belangrijkste voorloper van de negentiende-eeuwse liberalen' (13) was. Tot slot belooft de auteur tal van nieuwe feiten over Van Hogendorp te zullen onthullen, bijvoorbeeld met betrekking tot diens 'schatplichtigheid aan de Verenigde Staten voor zijn politieke ideeën' (11). Het is jammer te moeten constateren dat de auteur er niet in slaagt ook maar één van deze punten overtuigend uit te werken.

De bewering dat Van Hogendorp bij het grote publiek volslagen onbekend is en geheel 'is verdwenen uit het collectieve geheugen' (207) is natuurlijk handig om de verschijning van een boekje mee te legitimeren, maar is nergens op gebaseerd. In een land waarin ontelbare straten naar deze staatsman zijn vernoemd, waarin hij als een van de weinige historische staatslieden een standbeeld heeft en waarin hij in alle overzichtswerken en schoolboeken over de geschiedenis voorkomt, kan er evident geen sprake van zijn dat Van Hogendorp helemaal in de vergetelheid is geraakt. Dat blijkt bovendien ook uit het feit dat talloze prominente Nederlandse historici – van Fruin tot Kossmann, van Colenbrander tot Van Sas – uitvoerig aandacht aan deze belangrijke maar moeilijk te karakteriseren figuur hebben besteed, zoals Slijkerman zelf vanzelfsprekend ook moet toegeven. Gelukkig voor de auteur zijn al deze geleerden niet in staat gebleken Van Hogendorp naar waarde te schatten als de 'belangrijkste voorloper van de negentiende-eeuwse liberalen'. Maar slaagt hij er in aan te tonen dat Van Hogendorp dat ook werkelijk was? Daar kan men op goede gronden aan twijfelen. Het blijft allereerst onduidelijk wat Slijkerman nu precies onder liberalisme verstaat. Van Hogendorp wordt bovendien tegelijkertijd als voorloper van het liberalisme en als de belichaming ervan – 'de eerste liberaal in moderne zin' (110) – omschreven. Dat kan niet allebei waar zijn. Daar

© 2014 Royal Netherlands Historical Society | KNHG
Creative Commons Attribution 3.0 Unported License
URN:NBN:NL:UI:10-1-110148 | www.bmgn-lchr.nl | E-ISSN 2211-2898 | print ISSN 0615-0505

blijft het echter helaas niet bij, want hij had weliswaar een hekel aan 'radicale liberalen' (160), maar liep intussen een halve eeuw vooruit 'op de latere links-liberalen' (209) en was zelfs een 'sociaalliberaal avant la lettre' (210). Nog afgezien van dit soort terminologische verwarring met betrekking tot het concept liberalisme, kan men zich in meer algemene zin afvragen of het speuren naar 'voorlopers' van bepaalde politieke stromingen of denkbeelden niet op een methodologische dwaling berust. In 1969, het geboortejaar van Slijkerman, publiceerde Quentin Skinner zijn klassiek geworden artikel 'Meaning and Understanding in the History of Ideas', waarin hij de kwalijke anachronistische gevolgen van de 'mythology of doctrines' en de 'mythology of prolepsis' omstandig onthulde. De auteur lijkt dit alles niet te deren: er is nauwelijks een verschijnsel te bedenken of Van Hogendorp loopt er op vooruit. Hij was namelijk niet alleen de voorloper van het moderne liberalisme (wat dat dan ook precies mag zijn), maar ook de 'wegbereider van het moderne staatsburgerschap' (175), een pionier van de moderne eis tot bestuurlijke 'transparantie' (178), een voorloper van 'innovatie en vernieuwing'(198) en iemand die, op een manier die tot op de huidige dag zelden is geëvenaard, op de bres stond 'voor de slachtoffers van het systeem' (218).

Het behoeft nauwelijks betoog dat dit soort anachronistische observaties niets bijdraagt aan een beter begrip van de historische figuur Van Hogendorp en daar zelfs ernstig afbreuk aan doet. Als Van Hogendorp aan het eind van zijn leven, tot oppositie gedwongen door zijn conflicten met Willem I, al denkbeelden ontwikkelde die met enige plausibiliteit als liberaal kunnen worden omschreven, dan betekent dit bepaald nog niet dat, zoals de auteur beweert, een 'vooruitstrevend' liberalisme 'de rode draad van zijn leven' was (216). Een dergelijke typering ontneemt ons het zicht op een groot deel van Van Hogendorps politieke denken. Deze 'wegbereider van het moderne staatsburgerschap' toonde zich een bijzonder heftig tegenstander van de democratische revoluties van de late achttiende eeuw, bestreed te vuur en te zwaard de verlichte leer van de gelijkheid en had een warme belangstelling voor de antirevolutionaire geschriften van Edmund Burke. In de jaren na 1795, toen Nederland een grondwet kreeg, de scheiding van kerk en staat werd doorgevoerd, de representatieve democratie werd ingevoerd en de eenheidsstaat tot stand kwam, hield de overtuigde Orangist Van Hogendorp zich verre van het politieke leven. Zijn moment kwam pas met de restauratie van 1813, toen hij aan de wieg stond van een autoritaire monarchie. Dat Van Hogendorp in die periode zelf eigenlijk 'het liefst weer een republiek' had willen stichten (12) is dan ook een bewering die iedere grond mist.

Uit het bovenstaande moge duidelijk zijn dat Van Hogendorp tegenwoordig bepaald niet onbekend is en dat de omschrijving 'vooruitstrevende liberaal' zijn denken niet adequaat typeert. Rest ons de derde doelstelling van de auteur: de onthulling van 'nieuwe feiten' over Van Hogendorp. Behalve zijn belangstelling voor het mesmerisme blijken deze nieuwe feiten vooral de betekenis van Amerika voor het politieke denken van Van Hogendorp te betreffen. Ook hier pretendeert de auteur veel meer dan hij kan waarmaken. Van Hogendorp was de man die, aldus Slijkerman, 'Amerika in politiek

opzicht voor Nederland ontdekte' (223). Dat is feitelijk onjuist. De hele Patriottenbeweging, waar Van Hogendorp zich zo heftig tegen verzette, was zonder de Amerikaanse revolutie ondenkbaar geweest. Men hoeft slechts te denken aan Van der Capellens Nederlandse vertaling, in 1776 en 1777, van de geschriften van Richard Price over de Amerikaanse vrijheidsstrijd – ruim voordat Van Hogendorp Amerika 'in politiek opzicht voor Nederland ontdekte'. Erger misschien nog is het feit dat het Slijkerman, in zijn niet aflatende streven zijn protagonist als modern en vooruitstrevend voor te stellen, kennelijk is ontgaan dat Van Hogendorp niets van de theoretische vernieuwingen van de Amerikaanse revolutie begreep of wilde begrijpen. Waar de Amerikanen de klassieke theorie van de gemengde regeringsvorm geheel loslieten, bleef Van Hogendorp tot ver in de negentiende eeuw bezig met de juiste verhouding tussen democratische, aristocratische en monarchale elementen.

Geconstateerd moet worden dat, alle revisionistische ambities van de auteur ten spijt, dit boek ons een anachronistisch, hoogst eenzijdig en veelal pertinent onjuist beeld van Van Hogendorps politieke denkbeelden en postume reputatie schetst. Het is bovendien in een ijzingwekkend proza geschreven, of het nu de eetgewoonten van Van Hogendorp betreft ('Desserts ziet hij al helemaal niet zitten') of diens ideeën ('hij helde over naar de mens zelf'). Wel kunnen we uit dit boek met profijt leren dat we niet over Gijsbert Karel, maar over Karel van Hogendorp moeten spreken en schrijven.

Wyger R.E.Velema, Universiteit van Amsterdam